

בגדרי שן ו"הנאה להזיקה"

היחס בין "כוונתו להזיק" לבין "יש הנאה להזיקה"

א) הגמרא בדף ב ע"ב מבחינה בין נשיכה שהיא תולדת קרן לבין שן: "...שן יש הנאה להזיקה, הא אין הנאה להזיקה". וכך מגדירה הגמרא בדף ג ע"ב את המכנה המשותף שבין שן לתולדותיה: "...מאי שנא שן דיש הנאה להזיקו וממונך ושמירתו עליך - הני נמי יש הנאה להזיקו וממונך ושמירתו עליך...".

ויש להעיר, שלכאורה בנשיכה יש "כוונה להזיק" וזו כבר סיבה להכלילה בקרן, שאפילו נשיכה שיש לה הנאה, אם "כוונתה להזיק", כבר אינה שן אלא קרן, מכיוון שישנה כאן סיבה לחומרא. נראה מכאן, שאם יש הנאה אפילו אם יש כוונה להזיק, אכתי תולדה דשן היא, כי "הנאה" היא סיבת חיוב יותר גדולה מאשר כוונה.

סימן לדבר - את רביצה מבחינה הגמרא מרגל במה שרגל "הזיקו מצוי" לעומת רביצה, שאין הזיקה מצוי. וכאן ניתן לדייק, שלמרות שרביצה "כוונתה להזיק", מ"מ אם היה הזיקה מצוי היתה תולדת רגל. וכך כתבו התוס' (טז ע"א ד"ה והנחש) בפירוש, שנחש הינו תולדה דרגל מחמת מה שהזיקו מצוי, אע"פ שכוונתו להזיק.

בדומה לזה כתב הרשב"א (ב ע"ב ד"ה ופריש), שנחש הינו תולדה דשן - באופן פשוט אע"פ שכוונתו להזיק - מחמת שיש הנאה לנשיכתו.

מבואר לפי"ז, ש"יש הנאה להזיקה" אינו בא כניגוד ל"כוונתו להזיק" אלא שהוא מאפיין שונה במהותו, וצריך בירור מה גידרו.

דין נחש

ב) כמ"כ צריך בירור במה נחלקו רשב"א והתוס' בדין נחש. הגמ' בתענית (ח ע"א) אומרת: "לעתיד לבא מתקבצות ובאות כל החיות אצל הנחש ואומרים לו: ארי דורס ואוכל, זאב טורף ואוכל, אתה מה הנאה יש לך? אמר להם: ואין יתרון לבעל הלשון". מכאן יש לדייק מחד כתוס', שאין הנאה לנחש בנשיכתו, ומאידך, שיש לו הנאה, כמו שיש לבעל לה"ר. אי"כ יש להבין מדוע הרשב"א רואה סוג הנאה כזה כחלק מהגדרת שן, ואילו התוס' רואה סוג זה כהנאה שאינה מהותית להגדרת שן.

ג) אמנם לא כו"ע ס"ל שנחש הינו תולדת רגל או שן. מדברי הרמב"ם מדייקים חלק מן האחרונים¹, שנחש הינו תולדה דקרן, וכ"ע משיטת רש"י (ואכמ"ל). אי"כ שבה קושיטתנו לדוכתא, מדוע לשיטת התוס' והרשב"א כוונתו להזיק אינו מפקיע מ"הנאה".

ניתן לומר בשני פנים:

א. "יש הנאה להזיקה" הינו היפוך של "כוונתו להזיק", כי הנאה אינה מתמקדת בניזק אלא בעצם הפעולה, לעומת "כוונתו להזיק" המתמקדת בניזק, וממילא כשכתוב "נשיכה אין הנאה להזיקה" מבואר שפעולתה הינה פעולה של "כוונה להזיק", וכעין זה כתב בבית אהרן (וואלקין).

¹ חזון יחזקאל תוספתא ב"ק א', ג.

ב. הגמ' נוקטת פה את צדדי החומרא של האבות, ולכן אע"פ שאין ניגוד בין "כוונתו להזיק" לבין "יש הנאה להזיקה" בהכרח, נקטה הגמ' כאן את החומרות ולא את מה שאין כוונתו להזיק, שזו קולא של שן, וכעין זה כתב בשטמ"ק בשם תוספי תוספות להרא"ש.

אלא שתירוצים אלה וקודמיהם תלויים בשיטות הראשונים בהגדרת שן וכפי שיבואר בעזה"י.

בהגדרת "טינפה פירות להנאתה"

ד) בגמרא בדף ג ע"א מובא: "תולדה דשן מאי היא! נתחככה בכותל להנאתה וטינפה פירות להנאתה". נחלקו רש"י והר"ח בפירוש "טינפה פירות להנאתה". רש"י (שם ד"ה נתחככה בכותל להנאתה) פירש: "שנתגלגלה עליהם כדרך סוסים וחמורים דהיינו דומיא דשן שיש הנאה להזיקה". הר"ח פירש: "פירוש אילולא שעשתה צרכיה היתה מצטערת לפיכך חייב מפני שנהנת".

לקמן בדף יח ע"ב נחלקו האמוראים בדיון "בהמה שהטילה גללים לעיסה", אך לכו"ע היו צרורות. וצ"ב, שהלא באופן פשוט צרורות אינם תולדת שן וודאי אינם תולדה רגילה של שן, וא"כ צ"ע לפירושו של הר"ח.

הגמרא מקשה: "והא משונה הוא" והוי תולדה דקרן, ומתצת: "דדחיק ליה עלמא". ומפרש רש"י (שם ד"ה דדחיק לה עלמא): "שעומדת במקום צר ואין לה מקום לזוז משם, ובשלא להנאתה עסקינן כגון במשלשלת, דאי להנאתה תולדה דשן היא". מבואר ברש"י, שאם היה זה להנאתה לא היה חל על גללים אלו דין צרורות והווי תולדה דשן כפירוש ר"ח.

וצ"ב מדוע משלשלת מיקרי "שלא להנאתה". ונראה כוונתו, שמשלשלת אינו מעשה כלל היות וזהו מצב בלתי נשלט, לכן מיקרי שלא להנאתה. ולפי"ז ההנאה הינה סימן לכך שיש פה שם מעשה. כלומר: הגדרת שן הינה פעולה מכוונת, לעומת רגל שהגדרתה פעולה שתוצאתה נזק אך אין הנזק מכוון. על דרך משל, בהמה יכולה להלך וכלל לא לשים לב ששברה כלים, אך בהמה אינה יכולה לאכול בצורה של "מתעסק", באופן אקראי, וא"כ ההנאה נצרכת כדי להגדיר את הפעולה כמעשה מכוון.

ולפי"ז הטלת גללים ומתוך כך טינוף פירות הינו מעשה מכוון, מעשה הנעשה מתוך מודעות, ולכן לא הוי תולדה דרגל אלא תולדה דשן.

אך רש"י עצמו לא סבירא ליה כחילוק זה: "ונראה בעיני, דכל גללים להנאתה הוא ואפי"ה לאו תולדה דשן נינהו, דשן היזקא דגופא הוא, והני צרורות נינהו, והא דאמרינן בפ"ק טינפה פירות להנאתה הוי תולדה דשן, היינו כגון שנתגלגלה עליהן כדרך סוסים וחמורים...", וצ"ב במה נחלק על הר"ח.

באופן פשוט המחלוקת היא האם שן צריכה להזיק בגופה או אפשר ששן תזיק ע"י צרורות, אלא שצ"ב מדוע צריך שיהיה דוקא בגופה. י"ל, שזהו תנאי כדי ליצור מציאות שאיננה צרורות. בדרך זו הלך הר"י מגא"ש, וחילק בין גללים לחים שהינם מחוברים מגופה של בהמה ועד הפירות, שאז הוי תולדה דשן, לבין גללים יבשים, שאז הווי צרורות.

נראה מדבריו, שאין חילוק בין משלשלת לבין גללים רגילים ובתרווייהו יש הנאה, אלא שלרש"י לא מסתבר להעמיד את הסוגיא בדף ג ע"א במציאות כזו דחוקה, ולכן העמיד בשיטת ר"ח סוגיית תולדה דשן בגללים רגילים וסוגייתנו במשלשלת וא"צ דווקא חיבור לגופה.

א"כ, שתי העמדות מצינו בשיטת ר"ח :

א) תולדה דשן הוי בגללים רגילים וכאן מיירי במשלשלת.

ב) תולדה דשן הוי במשלשלת וכאן מיירי בגללים רגילים.

אך צ"ע, ששתי העמדות אלו לא נזכרו בר"ח.

עוד צ"ע, שמשמע מרש"י שאין חיסרון בהנאה במשלשלת אלא החיסרון הוא בעובדה שאינו בגופו. וצ"ב מדוע לא ניחא ליה באוקימתא של הר"י מגאש.

והנה לעיל בדף ג ע"א כתבו התוס' שאנץ בשיטמ"ק : "שרבצה על הפירות להצטנן או לשכב להנאתה. אבל אין לפרש הטילה גללים על הפירות, דאיזו הנאה עשו לה הפירות משאם לא היו שם, וכי האי מקרי צרורות תולדה דרגל...". ביאור סברתו, שההנאה היא סיבת החיוב. דהיינו שההנאה המחייבת בשן היא סוג של קבלת הנאה מהניזק, וא"כ אופי נזק דשן שונה הוא מאופי שאר הנזקים, במה שאינו נזק, אלא יש פה יחסי מקח וממכר, כלומר : לקיחת דבר מהניזק, וזוהי סיבת החיוב.

נראה שזו סברתו של רש"י, שהלא רש"י כתב שכל צרורות הינם תולדה דרגל, וצ"ב אין צרורות שיש בהם הנאה, הופכים להיות תולדה דרגל, ואינם נשארים צרורות דשן. אלא שבאמת אין זו הנאה המחייבת בשן, כי אין זו הנאה באופי של קבלת הנאה, ולכן נטה רש"י מפירוש ר"ח.

שיטת רש"י ב"מכליא קרנא"

ה) בזה נראה לפרש סברת רש"י בסוגיית "מכליא קרנא" ומחלוקת ר"ח ותוס' עליו. לגמרא יש הו"א לחלק בשן, בין מציאות בה השן "מכליא קרנא", בה יתחייב, לבין מציאות בה "לא מכליא קרנא". רש"י מסביר, ש"מכליא קרנא" פירושו שאכלה באופן ששוב לא יצמח, ו"לא מכליא" - שהבהמה אכלה באופן שיצמח אך לא כתחילה, כלומר : שנגרם הפסד מכח האכילה, שהפרי שהיה שווה סכום מסוים ממנו היה עתיד לצמוח סכום גדול יותר ממה שהיה אך לא כצפוי. ביאור דבריו : על ההפסד שנגרם אינו חייב לשלם, שהלא זה גרמא. ההו"א של הגמרא היא לפטור מתשלומי נזק כשהחפץ אינו מיועד למכירה אלא לגידול, היות והפסד ממוני לא נגרם. בהמשך דברי רש"י מבואר, שחילוק זה הינו מסברא, ולא מדיוק הלשון (וכ"כ המהרש"א בחדו"ב), וברגל ודאי שישלם דמי נזקו.

וא"כ, צ"ב מדוע בשן הקריטריון בהו"א הוא כבמקח וממכר, וברגל ובשאר מזיקין הקריטריון הוא הנזק.

אמנם לפי מה שנתבאר לעיל ניחא, שהלא אופי השן הינו בדרך של קבלת הנאה, וא"כ התשלומים הן מדין הנאה שקיבל, ואם לא הפסידו - שוב אין ההנאה משמעותית.

בזה יש לפרש דעה המובאת במאירי, שגם למסקנה חיוב שן הוא דווקא במכליא קרנא, אלא שאם שילח בידיו את השן חייב גם בלא מכליא, כי אז אופי הנזק הוא בתורת ידא אריכתא של המשלח ואז הוי נזק.

אכן, לרוב הראשונים הו"א זו נדחית, כי חיוב השן נובע מאחריות הבעלים, ולכן אף אם אזלא ממילא, התורה מתבוננת בנזק זה כאילו שילחו, ולכן חייב מדין מזיק ולא מדין נהנה.

התוס', ההולכים בשיטת ר"ח כפי שנראה לקמן, היקשו על רש"י שגם לא מכליא קרנא סו"ס כילה את מה שאכל, ולא חילקו כמש"כ, כי הם רואים את השן כמזיק רגיל, ולכן פירשו ש"לא מכליא" היינו שטינפה פירות.

החולקים על רש"י - רשב"א

1) נראה שלעומת פירוש רש"י והתוס' שאנץ, הולכים בסיעתו של הר"ח גם הרשב"א, התוס' והרמב"ם. רש"י פירש 2 פירושים ב"כאשר יבער הגללי" (ג ע"א ד"ה הגלל):

א. "שן שפעמים מגולה ופעמים מכוסה".

ב. "גלל זה רעי שהשן מבערת למאכל ונעשית גללי".

את הפירוש השני לא קיבל הרשב"א ולכן פירש כפ"ח, שהשן דומה לאבן גלל שיש (וכן פירשו התוס').

ונראה, שאיכות ההנאה היוצרת גללים, היא הנאה של קבלה, אך סברת הר"ח שההנאה היא רק סימן לאיכות פעולה, ולכן נקט שגלל היא מלה נרדפת לשן.

את סוגיית "מכליא קרנא" לא פירש הרשב"א כתוס' מחמת קושיא אחרת. שטינפה פירות היא תולדה, אך לא פירש כרש"י אלא באופן שלישי, ש"לא מכליא" היינו פירות שאינם עומדים למכירה כלל אלא לכילוי כגון שחת, והו"א שאין להם ערך כלל ואינו מפסידו. לדברי הרשב"א הו"א זו שייכת אף ברגל כמבואר למעייני².

מתוך כך גוזר הרשב"א 2 נפק"מ (דף ב ע"ב בד"ה ופריד):

א. בהמה שנשכה ע"מ לאכול אף שלא נהנתה חייבת מדין שן, כי אופי המעשה הינו הנאה, ומצד המעשה הרי זה מעשה מושלם, כי כל החיסרון הוא במה שלא נהנתה בפועל. אמנם המ"מ (הלכות נז"מ פ"א ה"י) נסתפק בדין זה, ובחידושי תלמיד הרשב"א והרא"ש³ נחלק על הרשב"א. ונראה שלשיטת רש"י בלבד יש להסתפק בדין זה, אך לר"ח אין צריך שתקבל הנאה.

ב. נחש הינו תולדת שן, שם ודאי ההנאה אינה של קבלה (אמנם התוס' נחלקו בד"ז אך מטעם אחר).

והנה לקמן (יח ע"ב ד"ה הא דאמרין) הביא הרשב"א פ"ח שהתזת גללים כדרכה נקראת צרורות, ולא חילק בין הסוגיא בדף ג ע"א לבין הסוגיא בדף יח, לא כחילוקו של רש"י ולא כחילוקו של הר"י מגאש. ונראה, שהרשב"א מחלק בין התזת גללים כדרכה שנקראת תולדה דשן, לבין מצב שבו "דחיק ליה עלמא", שאז מצד המצב הוי "אורחיה" ומוכרח, ולכן נקרא תולדה דרגל, שלמרות שיש לו הנאה במעשה אין זה מעשה מכוון מצד אופי מעשה הנזק אלא "אורחיה" ממש.

החולקים על רש"י - תוספות

ז) לסברת רש"י "יש הנאה להזיקה" היא רק סיבה לחומרא, זהו מאפיין ייחודי לשן שקובע אופי של קבלת הנאה, ולכן רש"י לא מסביר את ההו"א של הגמרא בדף ג ע"ב לראות את ההנאה כסיבה לקולא. ויתירה מכך, מדגיש רש"י שחזרנו בנו מהו"א זו (ד ע"א בד"ה ולא ראי). וכ"כ הראב"ד בחידושו, שההו"א לקולא הוא מצד מה שאין כוונה בשן.

לעומתם תוס' (ג ע"ב ד"ה לא ראי) מסבירים את ההו"א: אם היה כתוב קרן שאין הנאה להזיקו - לא היינו מחייבים שן, ש"הוי כעין אונס שלא היה יכול לשמרה כ"כ כיון שהשן דחוק לאכול להנאתו", שזוהי סברא רק באופי המעשה וכשיטת ר"ח⁴.

² עיין ג ע"א ד"ה שן.

³ הובאו דבריו במגיה לרשב"א, מהדורת מוסד הרב קוק עמ' ט הערה 85.

⁴ ועיין מהר"ם ותפא"ש מדוע חזר בו מסברא זו.

כמו"כ הראינו לדעת תוס', שנחלקו על רש"י לעיל בפירוש הפסי' גללי'.

ועיין לקמן בתוס' טז ע"א ד"ה והנחש, שמבואר שם, שלו יצויר שלנחש יש הנאה בהכשתו - היה זה תולדת שן למרות שאין לו הנאה של קבלה, ולכן תוס' לומדים שנחש דינו כרגל.

אמנם צ"ב מהו יסוד מחלוקת הרשב"א והתוס'.

ונראה, שלתוס' היחס בין רגל שן וקרן נע לפי מידת השינוי, כלומר: ההנאה היא סימן ל"לאו אורחיה", למעשה שאינו חלק מפעילותו הרגילה של השור. אך לרשב"א הגדר הוא מידת המעשה שיש בו, כלומר: ברגל אין תכלית למעשה, בשן יש מעשה עם תכלית ובקרן המעשה הינו עם כוונה, ולכן הרשב"א אינו מחלק כשיטת רש"י בין משללת לבין כדרכה, כי מצד ההנאה, התכלית, זה וזה שווים⁵, ולכן לרשב"א נחש אע"פ שאורחיה הוי שן וכמש"כ.

א"כ, מצינו 2 הגדרות בשיטת ר"ח:

א. הנאה מסמנת לנו שיש פה מעשה שהינו לא טבעי לגמרי - תוס'.

ב. הנאה מסמנת לנו מעשה שיש לו תכלית, מעשה מכוון - רשב"א.

החולקים על רש"י - רמב"ם

ח ז"ל הרמב"ם (הלכות נז"מ א', י): "שלושה אבות נזקין בשור: הקרן והשן והרגל. תולדות הקרן: נגיפה, נשיכה, רביצה ובעיטה. תולדות השן: אם נתחככה בכותל להנייתה והזיקה בחיכוכה וכן אם טינפה פירות להנאתה. תולדות הרגל: הזיקה בגופה דרך הילוכה או שכישכשה בזנבה או באוכף שעליה בפרומביא שבפיה בזוג שבצווארה וכן חמור שהזיק במשאו...".

נראה מלשונו, שכשכותב "וכן" - הכונה שזו היא תולדה מחודשת הנחותה בדרגה מהאב, כמו משא חמור שאינו חלק מגופו ורגילותו, ולפי"ז י"ל ששיטתו כר"ח, כי הדגיש שייטינפה פירות להנאתה" הינה תולדה מחודשת שאינה כדרך האפיונים הרגילים של שן. ועיין מגיד משנה שהסתפק בזה לגבי דין נשיכה.

ועיין פירוש המשניות (לפ"א מ"א) שכתב: "והמבעה ר"ל השן, והוא הנזק המגיע מאכילתו למה שיאכל ממנו, ונקראת השן בזה השם מעין פעולתו, לפי שהיא תשרש ותבקש מה שתאכל". כלומר, שמימד הרצון הוא המבחין את השן, והיינו כמש"כ בדברי הר"ח שיש פה מעשה מכוון.

ט) בדברי השו"ע נראה שמסביר כרש"י בדין "מכליא קרנא" (שצא ס"א), למרות שלא פירש לגבי טינפה פירות באיזו מציאות מדובר. ולעיל (שצ ס"ח) פירש שהטילה גללים היינו צרורות. [אך אחר העיון נראה שמסביר כרשב"א, כי מחד נוקט כפירוש הר"ח ותוס' שהפסידה הפירות, ומאידך אינו מחלק במציאות של הטילה גללים לעיסה. אמנם בסעיף ו' פוסק כשיטת הרא"ש וא"כ נראה לפימ"ש לקמן שאכן פוסק כרש"י, וצ"ע].

שיטת הרא"ש בהנאה

י) בדף יט ע"ב הגמרא לומדת, ש"אכילה ע"י הדחק שמיא אכילה", ופרש"י (שם ד"ה שמיא אכילה): "ואפילו שלא ע"י הדחק", וצ"ב מדוע לא מיקרי אז משונה. לשיטת הר"ח צ"ל, שחידוש הגמ' הוא, שאין זו פעולה המנוגדת לטבעו של השור, וכן נראה ברש"י.

⁵ עיין יח ע"ב ד"ה הא דאמרינן.

אך ניתן לפרש בשיטתו של רש"י ביאור חדש, והיינו שחידוש התורה בשן הוא, שאין זו פעולה אלא יצירת מצב של הנאה, כלומר: בשן העיקר הוא ההנאה שקיבלה. הפעולה כאן היא תנאי ליצירת ההנאה⁶. ולפי"ז, היות והנאת הדחק הינה בצורה אובייקטיבית-נורמלית אע"פ שהמעשה היה לא נורמלי, אין זה מוריד את מימד השן - ההנאה שהיתה לה.

ונראה, שזו דעתו של הרא"ש (בפ"ב ס"ג): "קשיא לי, אמאי לא קתני אכלה בהמה מה שאין דרכה לאכול, כגון כלב שאכל אימרי רב רבי ושוניא דאכלי תרנגולי, דהוי רבותא טפי, דאע"ג דאכילה גמורה היא ויש הנאה להיזקה - אין משלם אלא חצי נזק. הלכך נראה לי לפרש הא דאמרין לעיל האי כלבא דאכל אימרי... אפחת שפחתה המיתה קאמר דלא מגבינן בבבל. אבל דמי הנבילה משלם אם אכל בחצר הניזק ואם ברה"ר מה שנהנה, דאכילה לא הוי שינוי דדרכן לאכול כל נבילות...". כמו כן מביא הרא"ש, שרש"י לא סובר כך. ונראה, שלכאורה סברת רש"י ברורה, שהלא כל המעשה הוא משונה ויש חלות פטור על הבעלים על כל מה שעשה הכלב, וע"כ צריכה בירור סברת הרא"ש.

אמנם למשי"כ נראה שהרא"ש סבירא ליה ששן הינו מצב של הנאה, וא"כ אין זה משנה באיזה דרך הגיעו להנאה, העיקר הוא ש"השן עושה רע". הפעולה היא תנאי מציאותי ולא עקרוני. אך לרש"י החידוש הוא בפעולה שהינה פעולה של קבלה, הפעולה היא תנאי עקרוני, וע"כ כשהקשר הפעולה הוא משונה אז זו קרן.

דין אכילה מעל השולחן

יא) הגמרא בדף יט ע"ב לומדת, שבבהמה ובפתורא הוי משונה ומשלם ח"נ אף שהאכילה כדרכה, ומפרש רש"י (שם ד"ה ובפתורא): "שעל השולחן אכלו, שאין דרכו בכך". נראה ביאורו, שהשינוי בפעולה הוא שאוכל ליד שולחן, ולא שקפץ על השולחן להשיג אוכל, כי אז אמרינן, שמזה שדרכו לאכול דרכו לקפוץ כדברי הגמ' לקמן בדף כ ע"א, אלא מדובר שאופן אכילתו הוא ליד שולחן, וצ"ב מה שינתה הבהמה בזה משן.

ונראה, שלסברת הרא"ש ששן הינה מצב אין בזה נפ"מ, ולכן משמיט הרא"ש דין זה. וגם לדברי הר"ח, שהחידוש בשן הינו צורת המיפגש עם הניזק, שהשאלה היא האם כאורחיה בצורה של מעשה מכוון שאין מטרתו להזיק או בכוונתו להזיק - לגבי הניזק אין בזה נפ"מ והוי שן. ולכן הר"ח גרס "פתותא", כלומר: אוכל שאין דרכו לאכול.

אך לרש"י שהחידוש הוא בפעולה י"ל שזו פעולה משונה ולכן הוי קרן, כי עצם האכילה כאן היא משונה ולא ההכשר לה כבקפ"צה.

והנה הרמב"ם השמיט דין זה, ונראה שסבר כר"ח, ולכן אין בזה חידוש על הכלל, היוצא מדין "כלבא דאכיל אימרי", שאוכל משונה הוי קרן⁷. אך השו"ע שסובר כרש"י צ"ע מדוע השמיט דין זה. ונראה כסברת הרש"ש (יט ע"ב ד"ה ואב"א לעולם בבהמה ובפתורא), שיש בזה מחלוקת סוגיות, והגמרא שלומדת בדין עז בדף כ ע"א שדרכה לאכול על חבית, חולקת על העמדה זו, וחזרנו בנו מההבנה שכה"ג הוי שינוי. [ואולי אף רש"י לומד כן, ולכן במשלשלת אע"פ שיש חיסרון במעשה לומד שאין בעיה מצד חיסרון זה להכלילו בשן, שזה דומיא דסברת הרא"ש, אך ודאי שלא סובר כרא"ש לגמרי, שהלא נחלק עליו בדין "כלבא דאכיל אימרי", ולמשי"כ בהערה בדעת השו"ע מבואר באופן פשוט, שהשו"ע פוסק כרא"ש].

⁶ לא מעצם המציאות אלא תנאי הכרחי כחלק מהגדרת "שן".

⁷ עיין רא"ש ריש פ"ג.